

UOT 94(479.24)

ODƏR HÜSEYNLİ
Bakı Dövlət Universiteti
oder_huseynli@mail.ru

HEYDƏR ƏLİYEVİN AZƏRBAYCAN XARİCİ SİYASƏTİNDƏ ƏVƏZEDİLMƏZ ROLU

Ümummilli lider Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra Azərbaycanın xarici siyasət kursunun yaradılmasına və formalaşmasına başladı. Qısa zaman ərzində qonşu ölkələr, Avropa və digər ölkələrlə siyasi əlaqələr qurdu. Azərbaycanın beynəlxalq və regional təşkilatlarla üzv olması ilə ölkənin inkişafına böyük təsir etdi. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin gerçəkliyini dünya ictimaiyyətinə çatdırdı.

Açar sözlər: Azərbaycan, Heydər Əliyev, siyasi əlaqələr.

Giriş: Azərbaycan müstəqilliyini yenidən bərpa etdikdən qısa müddət sonra BMT-yə üzv oldu. Bundan sonra qarşıda duran ən mühüm məsələ dünya dövlətləri ilə siyasi münasibətlərin qurulması və formalaşması idi.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsindən sonra başlıca məqsəd Azərbaycanın dünyanın siyasi arenasında bir aktor kimi çıxış etməsi və öz milli maraqlarının qorunmasına əsaslanan xarici siyasətin yürüdülməsi idi. Bu səbəbdən ötrü dünya ölkələri ilə qarşılıqlı siyasi əlaqələrin qurulması və inkişafına böyük diqqət edildi. Ümummilli lider təkcə dünya dövlətləri ilə deyil, bir sıra regional və beynəlxalq təşkilatlarla münasibətlərin qurulmasına diqqət edərək, ölkəmizin həm region, həm də dünya miqyasında söz sahibi olmasına çalışdı. Qarşıya qoyulan məqsədlərə nail olmaq üçün dünya ölkələrinin dövlət başçıları, təşkilatların nümayəndə heyətləri ilə keçirilən görüşlər böyük əhəmiyyət kəsb etdi. Məhz ümummilli lider Heydər Əliyevin təməlini qoyduğu Azərbaycanın xarici siyasət kursunun sayəsində hal-hazırda ölkəmiz, təkcə siyasi arenada deyil, həmçinin, digər bütün sahələrdə aktiv bir fiqur olaraq çıxış etməkdədir.

Azərbaycan xarici siyasət kursunun formalaşması və həyata keçirilməsi. 1991-ci il oktyabrın 18-də Dövlət Müstəqilliyi haqqında Konstitusiya Aktı qəbul edildi. Dövlətimizin yenidən müstəqilliyinə qovuşmasından sonra qarşıda duran ən vacib vəzifələrdən biri milli maraqlara əsaslanan xarici siyasət kursunun müəyyən edilərək həyata keçirilməsi idi. Ölkəni, içində olduğu çətin durumdan xilas etmək üçün pragmatik xarici siyasət kursunun müəyyən edilməsi başlıca hədəf idi.

1993-cü ildə xalqın istəyi və tələbi ilə hakimiyyətə qayıdan ümummilli lider Heydər Əliyev, ilk andan etibarən Azərbaycanın xarici siyasətinin yenilənməsi, formalaşması və dövlətimizin milli maraqlarının qorunmasını qarşıya məqsəd qoyan işləri həyata keçirməyə başladı. Ümummilli lider, ilk olaraq dövlətin strateji maraqlarını qonşu və region dövlətlərinin maraqları ilə uzlaşdırmağa istiqamətlənmiş siyasət kursunu yürütməyə başladı. Hələ Milli Məclisin sədri seçilərkən Heydər Əliyev xarici siyasətin başlıca vəzifələrini və istiqamətlərini müəyyənləşdirdi: “Azərbaycanın müstəqilliyini təmin edən atributlardan biri xarici siyasətdir, Azərbaycanın sağlam xarici siyasəti olmalıdır, düşünülmüş xarici siyasəti olmalıdır, uzaqgörən xarici siyasəti olmalıdır, elə xarici siyasəti olmalıdır ki, Azərbaycanı dünya dövlətləri birliyinə bağlasın, Azərbaycanın bütün dövlətlərlə əlaqəsini, Azərbaycanın mənafeyini təmin etsin və Azərbaycanı de-fakto dünya miqyasında bir müstəqil dövlət kimi tanıtmayı təmin edə bilsin. Azərbaycanın indiyə qədər belə sağlam düşüncəli xarici siyasəti olmayıb-dır”.

Sözünə davam edərək Heydər Əliyev bu sahədə buraxılan səhvlərə diqqəti yönəldir: “Azərbaycanın bütün dövlətlərlə gərək bərabər hüquqlu əlaqəsi olsun, Türkiyə ilə, İran ilə, qonşu Gürcüstan ilə, Rusiya ilə də, Amerika ilə də, Avropa dövlətləri ilə də, Ərəbistan dövlətləri ilə də, müsəlman dövlətləri ilə də, türkdilli dövlətlərlə də, Mərkəzi Asiya dövlətləri ilə, Qazaxıstanla da bərabər hüquqlu əlaqələri olmalıdır”.

Ümummilli lider Heydər Əliyev xarici siyasət kursunda mövcud olan gerçəklikləri nəzərə alaraq, dövlətin maraqlarını qorumaq istiqamətində vacib həm də labüd yenilik və dəyişikliklər etdi.

Heç şübhəsiz ki, bunun məntiqi nəticəsi olaraq, qısa zaman ərzində ölkəmizin dünya siyasi arenasında tanınmasına nail olundu. Yenidən müstəqilliyinə qovuşan Azərbaycan Respublikası Ümummilli lider sayəsində artıq beynəlxalq münasibətlər sistemində öz yerini alaraq, təkcə qonşu və region dövlətləri ilə deyil, Avropa ölkələri, ABŞ, dünyanın digər nüfuzlu dövlətləri ilə dövlət prioritetlərimizi əsas tutan xarici siyasət kursunu həyata keçirməyə başladı.

Təbii olaraq, ilk növbədə, yerləşdiyimiz coğrafi regionda bizə qonşu olan dövlətlərlə milli maraqların qorunması nəzərə alınaraq siyasi əlaqələrin qurulması və inkişafına başlandı. Xüsusilə Türkiyə Cumhuriyyəti və Rusiya Federasiyası ilə olan münasibətlərin davamlı şəkildə aparılması, formalaşması qarşıya qoyulan ən mühüm məqsədlərdən biri idi. Bununla yanaşı keçmiş sovet ittifaqına üzv olan dövlətlərlə mövcud olan tarixi-mədəni bağlılıq nəticəsində ölkələrarası münasibətləri nizama salmaq, əlaqələri yenidən bərpa etmək, inkişaf etdirmək vacib idi. Buna görə də, Azərbaycan Respublikasının Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olması bu istiqamətdə atılan əsas addımlardan biri idi. Bu təşkilata daxil olan keçmiş sovet ittifaqı ölkələri ilə ikitərəfli və çoxtərəfli münasibətlərin qurulması, əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi yönündə bir sıra vacib işlər görüldü. Həmin ölkələrlə siyasi əlaqələrdən savayı, iqtisadiyyat, mədəniyyət, turizm, texnologiya, təhsil və elm sahələrində münasibətlərin inkişafına yönələn birgə əməkdaşlıq məsələlərinə xüsusi diqqət ayrıldı.

Təbii ki, bu təşkilata daxil olmayan Baltikyanı dövlətlər ilə münasibətlərin qurulması göz ardı edilə bilməzdi. Latviya, Litva və Estoniya ilə ölkələrarası münasibətlərin inkişafı, formalaşması və birgə əməkdaşlıq üçün labüd addımlar atıldı. Qarşılıqlı şəkildə birgə fəaliyyət göstərərək ölkəmizin Avropaya inteqrasiyası prosesinin sürətlənməsi istiqamətində qarşıya qoyulan hədəflərə çatmaq üçün mühüm işlər görüldü. Ümummilli liderin hakimiyyətdə olduğu müddət ərzində Baltikyanı ölkələr ilə münasibətlərin inkişafına böyük önəm verməsi təsadüfi deyildi. Həmin dövlətlər ilə həm keçmiş sovet ittifaqında olduğumuz üçün, həm də həmin dövlətlərin hal-hazırda müstəqil olaraq Avropanın mərkəzində yerləşməsi ölkəmizin xarici siyasət kursunda qarşısına qoyduğu məqsədlərə nail olması üçün Baltikyanı ölkələr ilə əlaqələrin tənzimlənməsi və əməkdaşlığın formalaşması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Avropa regionundakı digər dövlətlərlə əlaqələrin mövcudluğu Avropaya inteqrasiya prosesində önəmli olduğu kimi, Baltikyanı dövlətlərlə də münasibətlərin inkişaf etdirilməsi və əməkdaşlığın sıxlaşdırılması bizim üçün o qədər önəmli idi.

Belə ki, ümummilli lider hakimiyyətdə olan zaman Baltikyanı dövlətlərin dövlət başçıları, xarici işlər nazirlikləri, parlament üzvləri ilə ölkə daxilində və həmçinin, beynəlxalq təşkilatlarda iştirakı zamanı ölkələrarası münasibətlərin tənzimlənməsi istiqamətində bir sıra görüşlər həyata keçirilmişdir. Keçirilən görüşlərdə ölkələrarası əlaqələrin yalnız siyasi sahədə deyil, digər sahələrdə də birgə fəaliyyət göstərərək formalaşmasının vacibliyi vurğulanmışdır.

Bizim üçün ən önəmli mövzu olan Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin gerçək üzünün Avropa və dünya siyasi arenasında tanınması, Ermənistan terror dövlətinin etdiyi əməllərə görə ədalət qarşısında cavab verməsi və Azərbaycan xalqının Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş ata yurduna ən tez zamanda geri dönməsi haqqında gerçək, haqlı fikirlər, təkcə Baltikyanı dövlətlərin dövlət başçıları, nümayəndə heyətləri ilə görüşlər zamanı deyil, həmçinin, qonşu, regional, dünyanın nüfuzlu dövlət başçıları və nümayəndələri, habelə, beynəlxalq təşkilatlarda iştirak zamanı ümummilli lider Heydər Əliyevin dilindən düşməmiş, tarixi gerçəkliyi usanmadan, yüksək səslə söyləyərək dövlətimizin xarici siyasət kursunun ən vacib hədəfi olan bu məsələni hər zaman dilə gətirmişdir.

Ermənistan terror dövlətinin təcavüzünün qarşısının alınması və müharibənin bitirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Ən mühüm məsələ isə, erməni təcavüzünü, qəsbkarlığını, erməni vəhşiliklərini dünyaya çatdırmaq, dövlətimizin ətrafındakı informasiya blokadasını yarmaq, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq idi.

Erməni təbliğatı sayəsində ABŞ Konqresinin 1992-ci ildə qəbul etdiyi Azərbaycana hər cür yardım göstərilməsini qadağan edən “Azadlığı dəstək aktı”na 907-ci düzəliş” haqsız sənədlə ayrışdırılıb məruz qalan Azərbaycan, yalnız Heydər Əliyevin fəal diplomatiyası nəticəsində dünyanın bütün demokratik dövlətlərinin və aparıcı beynəlxalq təşkilatların ölkəmizə, onun zorla cəlb olunduğu silahlı münaqişəyə münasibətini kökündən dəyişdirməyə nail ola bildi. Qeyd etmək lazımdır ki,

erməni lobbisinin ABŞ Konqresinə təsir dairəsini nəzərə alsaq, 907-ci düzəlişin qüvvəsinin dayandırılması, heç şübhəsiz, Heydər Əliyevin xarici siyasətinin böyük uğuru idi.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli istiqamətində ən mühüm addımlardan biri atəşkəsin əldə edilməsi oldu. ATƏT-in və digər vasitəçilərin səyləri ilə aparılan danışıqlar nəticəsində 1994-cü ilin mayında Ermənistanla Azərbaycan arasında atəşkəs əldə edildi. Ümummilli liderin hakimiyyətdə olduğu müddətdə bir sıra xarici ölkələrə səfərləri, keçirdiyi görüşlər, eləcə də dünyanın ayrı-ayrı dövlətlərindən respublikamıza gələn nümayəndələrlə aparılan danışıqlar Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü haqqında həqiqətlərin beynəlxalq aləmə çatdırılması baxımından əhəmiyyətli rol oynadı.

Dünyanın siyasi arenasının ən güclü dövləti olan ABŞ-la münasibətlərin qurulması, inkişafı və formalaşması hər zaman ümummilli liderin maraq dairəsində olmuşdur. Soyuq müharibənin bitməsindən sonra yeni siyasi müstəvidə ABŞ kimi hegemon bir dövlətlə əlaqələrin qurulması ölkəmizin təkcə regional çərçivədə deyil, həmçinin, beynəlxalq siyasi arenada nüfuzunun artmasına səbəb olmuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin strateji zəkası, diplomatik bacarığı ölkəmizin Qərb dövlətləri ilə, xüsusilə, ABŞ-la olan münasibətlərin yeni mərhələyə qədəm qoymasına səbəb oldu. Belə ki, ölkə tarixinə qızıl hərflərlə yazılmış olan “Əsrin müqaviləsi” buna ən böyük nümunədir.

1994-cü il sentyabrın 20-də Gülistan sarayında dünyanın 8 ölkəsinin 13 ən məşhur neft şirkəti ilə imzalanan “Əsrin müqaviləsi” ilə siyasi dönməmizdəki ən böyük hadisə yaşandı. Ümummilli lider Heydər Əliyevin uzaqgörənliyi, sivri zəkası sayəsində yenicə müstəqil olmuş Azərbaycan Respublikası dünyanın nəhəng dövlətləri ilə birlikdə bir masaya oturaraq Azərbaycan neftinin dünyaya nəql olunmasına nail oldu. Bu hadisə ölkə iqtisadiyyatının inkişafına təsiri ilə qalmamış, eyni zamanda Qərb dövlətləri, xüsusilə, ABŞ-la olan münasibətlərin xəritəsində özünə yeni bir cığır açmışdır. Həmin cığır vasitəsi ilə ölkəmiz, təkcə ümummilli liderin hakimiyyətdə olduğu müddətdə deyil, onun mirasının layiqli davamçısı Cənab prezident İlham Əliyevin dövründə də Qərb ilə olan münasibətlərimizin inkişafına təsir göstərmişdir. Ümummilli liderin uzaqgörənliyi bu hadisə ilə kifayətlənməmiş, atdığı hər bir addım dövlətimizin, millətimizin gələcəyinin yaxşılaşdırılması, həyat rifahının artırılması istiqamətində olmuşdur.

“Əsrin müqaviləsi”nin imzalanması ilə ümummilli lider Heydər Əliyev xarici siyasət kursunda qarşısına qoyduğu məqsədə, Azərbaycan Respublikası ilə Qərb arasındakı münasibətlərin dönüş nöqtəsinə nail oldu. Bununla artıq Qərb dövlətlərinin dövlətimizə qarşı olan fikirləri, təkcə iqtisadi əməkdaşlıqla kifayətlənməyib digər sahələrdə də əlaqələrin qurulması istiqamətində formalaşdı. Artıq Azərbaycan Respublikasının mövcud durumuna, problemlərinə, geosiyasi əhəmiyyətinə maraq yarandı. Bu maraqla həm ABŞ-ın, həm də Qərbin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləmələrinə, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dinc yolla həllinə tərəfdar olduqlarını bəyan etmələrinə nail olduq.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasının yeni xarici siyasət kursunda qeyd olunan Avropa dövlətləri ilə münasibətlərin formalaşması məqsədi ilə qitənin ən nüfuzlu dövlətləri: Böyük Britaniya, Almaniya, Fransa, İtaliya ilə sıx əlaqələrin qurulması qarşısına qoyduğu başlıca vəzifələrindən biri idi. Bu vəsilə ilə münasibətlərin inkişaf etdirilməsi nəticəsində nüfuzlu müttəfiqlərin qazanılması mühüm uğur idi.

Təbii ki, təkcə bu dövlətlərlə kifayətlənməyərək, ümummilli lider Heydər Əliyevin məqsədyönlü xarici siyasəti nəticəsində Avropanın siyasi və iqtisadi həyatında mühüm rol oynayan Belçika Krallığı, Hollandiya, Norveç və digər ölkələrlə qarşılıqlı faydalı əlaqələrin genişləndirilməsi Azərbaycanın Avropa ilə integrasiyasına yeni yollar açdı, beynəlxalq aləmdə nüfuzunun artmasına və mövqelərinin möhkəmlənməsinə kömək etdi.

Azərbaycan respublikasının Mərkəzi və Şərqi Avropa ilə birgə əməkdaşlığı ümummilli liderin daima diqqət mərkəzində olmuşdur. Belə ki, soyuq müharibənin bitməsi və yeni dünya nizamının mövcud gerçəkliyi səbəbi ilə qitədə olan bütün dövlətlərlə əlaqələrin sıxlaşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Xüsusilə, Mərkəzi və Şərqi Avropa regionu dövlətimizin Transqafqaz nəqliyyat-kommunikasiya sistemi vasitəsilə Qərbi Avropaya çıxışının təmini baxımından əlverişli geosiyasi məkandır.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin xarici siyasət kursunun əhəmiyyət kəsb edən istiqamətlərindən biri də İslam dünyası ilə münasibətlər təşkil edirdi. Buna görə də, ümummilli liderin İrana, Türkiyəyə, Səudiyyə Ərəbistanı və Pakistana səfərləri və ölkələrarası əlaqələrin inkişafı istiqamətində apardığı danışıqlar mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bundan əlavə İran ilə olan münasibətlərin yenidən qurulmasına böyük diqqət ayrıldı. Gərginliyin aradan qaldırılması, əməkdaşlığın genişləndirilməsi başlıca öncəlik oldu. Qonşu olan dövlətlərlə hər zaman sağlam münasibətlərin mövcudluğu, ikitərəfli əlaqələrin genişləndirilməsi xarici siyasət kursunun önəmli bir hissəsi olmuşdur.

Qardaş Türkiyə Cümhuriyyəti ilə olan münasibətlərimiz daima ölkəmizin diqqətində olmuşdur. Bildiyimiz kimi, tarixi-mədəni yaxınlıq, iki dövlət arasında uzun müddət bitməyəcək əlaqələrin təməl daşdır. Türkiyə Cümhuriyyəti Azərbaycanın müstəqilliyinə qovuşmasından sonra onu tanıyan ilk dövlət olmaqla yanaşı, dövlətimizin həm regionda, həm də dünya siyasi arenasında ən mühüm tərəfdaşdır. İki ölkə arasındakı əlaqələr tarixi yaxınlıqdan ötürü təkcə siyasi sfera ilə yetinməyib, mədəni, iqtisadi, sosial və digər sahələrdə mövcuddur. Azərbaycan və Türkiyə arasındakı münasibətləri bir cümlə ilə ifadə etmək lazım gələrsə, məhz yenə ümummilli lider Heydər Əliyevə qulaq verməmişəmiz lazım gələcəkdir: “Bir millət, iki dövlət”

Türkiyə Cümhuriyyəti ilə yanaşı türkdilli ölkələr ilə olan münasibətlər heç də ümummilli liderin nəzərindən qaçmayıb. Belə ki, həm dil bağlılığı, həm də keçmiş sovet ittifaqı tərkibində olduğumuz səbəbindən bu dövlətlər ilə münasibətlərin qurulmasına böyük önəm verilmişdir. Bizə qonşu olan Qazaxıstan, Türkmənistan dövlətləri ilə karbohidrogen ehtiyatları zəmnində əlaqələrin formalaşması və Avropa neft-qaz dəhlizində birgə əməkdaşlığın qurulması əhəmiyyətlidir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin xarici siyasətində fəal istiqamətlərdən biri Mərkəzi və Şərqi Asiya regionudur. Ölkəmizin yerləşdiyi coğrafi mövqeyin əhəmiyyəti danılmaz bir faktdır. Belə ki, Şərq ilə Qərb arasında körpü rolunu oynamağımız dövlətimizin potensial inkişafının yüksəldilməsində əvəzsiz rola malikdir. Bu səbəblə Qərb ilə olduğu kimi Şərq dövlətləri ilə də əlaqələrin qurulması və əməkdaşlığın artırılması istiqamətində bir sıra tədbirlər görülmüşdür. Görülən tədbirlərin məntiqi nəticəsi kimi ölkəmiz tarixi İpək yolunun mərkəzi halına gələrək, iki qütb arasında, xüsusilə, iqtisadiyyat sahəsində əlaqələrin inkişaf etdirilməsinə böyük töhfə vermişdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev iki qütb arasında əlaqələrin genişləndirilməsi istiqamətində Azərbaycanın danılmaz rolunu qeyd edərək, dövlətimizin inkişafına istiqamətlənən daha bir böyük önəm kəsb edən tarixi hadisənin gerçəkləşməsinə nail olmuşdur.

“Əsrin müqaviləsi”nin bağlanmasından cəmi 4 il sonra 1998-ci ilin sentyabrında Bakıda “Böyük İpək Yolu”nun bərpasına dair Bakı konfransı keçirildi. Konfransda Azərbaycan, Avstriya, Ermənistan, Belçika, Bolqarıstan, Macarıstan, Böyük Britaniya, Almaniya, Yunanıstan, Gürcüstan, İran, İspaniya, İtaliya, Qazaxıstan, Çin, Qırğızıstan, Moldova, Monqolustan, Hollandiya, Norveç, Polşa, Rusiya, ABŞ, Tacikistan, Türkiyə, Rumıniya, Ukrayna, Özbəkistan, Finlandiya, Fransa, İsveç, Yaponiya, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Avropa Birliyi Komissiyası, Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Müstəqil Dövlətlər Birliyinin İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı, Beynəlxalq Dəniz Təşkilatı, Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, Beynəlxalq Avtomobil Nəqliyyatçıları İttifaqı, Avropa Nəqliyyat Nazirləri Konfransı, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı, Dəmir Yollarının Əməkdaşlığı Təşkilatının nümayəndə heyətləri iştirak etmişdilər. Ümumilikdə dünyanın aparıcı 32 dövləti ilə yanaşı, 13 beynəlxalq təşkilatın nümayəndələri iştirak etmişdir. Bakıda keçirilən beynəlxalq konfransın sonunda Avropa – Qafqaz – Asiya dəhlizinin inkişafı üzrə beynəlxalq nəqliyyat haqqında əsas çoxtərəfli saziş və onun texniki əlaqələri; “Bakı Bəyannaməsi”, “Tarixi İpək Yolu”nun bərpası üzrə beynəlxalq konfransın yekun məlumatı” kimi beynəlxalq əhəmiyyət daşıyan üç sənəd imzalandı. Birinci sənəd 14 dövlət tərəfindən imzalandı. “Bakı Bəyannaməsi” ni bir çox dövlətlər imzaladı. Üçüncü sənəd yekun rəsmi məlumatdır ki, bu sənəd 29 dövlətin və Avropa Birliyinin nümayəndə heyətləri tərəfindən imzalandı.

Bu tarixi hadisə ilə Azərbaycan Qərb ilə Şərq arasındakı TRASEKA layihəsinin mərkəzinə çevrilərək iki qütb arasında körpü rolunu oynamağa başladı. Ümummilli liderin siyasi zəkası vasitəsi ilə müstəqilliyinə yeni qovuşmuş dövlətimiz qısa zaman ərzində, region ölkələri ilə əlaqələrin qurulması və inkişafına nail olmaqla yanaşı, artıq dünyanın siyasi və iqtisadi arenasında dəyərli, güclü bir aktor kimi çıxış etməyə başlamışdı.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin xarici siyasət fəaliyyətinin mərkəzində ölkəmizin nüfuzlu beynəlxalq və regional təşkilatlarla əlaqələrinin qurulması və inkişaf etdirilməsi durur. Beynəlxalq təşkilatlara üzv olmaq, birgə fəaliyyət göstərmək, ölkəmizin problemlərini, həqiqətlərini dünyaya çatdırmaq üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məhz buna görə də Azərbaycan BMT, ATƏT, Avropa Şurası, MDB, GUAM, İKT, QİƏT, İƏT kimi beynəlxalq təşkilatların üzvü olmaqla bərabər, Avropa İttifaqı, NATO, Dünya Bankı, Beynəlxalq Valyuta Fondu, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, İslam İnkişaf Bankı və digər təşkilatlarla da fəal əməkdaşlıq edir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev Avropa Şurası kimi nüfuzlu bir təşkilata önəm vermişdir. 2001-ci il yanvarın 25-də Azərbaycan AŞ-nın tam hüquqlu üzvü seçilmişdir.

Azərbaycanın ardıcıl şəkildə Avratlantik məkanına integrasiyası da Heydər Əliyevin xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindən idi. Belə ki, 1994-cü ildə NATO-nun “Sülh naminə tərəfdaşlıq” proqramı yeni müstəqillik qazanmış ölkələrə təklif olunduqdan dərhal sonra Heydər Əliyev Brüsselə səfər edərək ölkəmizin bu proqrama qoşulması haqqında çərçivə sənədini imzalamışdır. Sənədin imzalanmasından sonra Azərbaycan-NATO əlaqələrində dinamik inkişaf başladı, ölkəmizin təhlükəsizliyi ilə bağlı Alyansla daimi məsləhətləşmələr aparıldı, Azərbaycan ordusunda islahatların gerçəkləşdirilməsi və ordunun NATO standartlarına uyğunlaşdırılması həyata keçirildi. Bununla yanaşı, Azərbaycan ordusunun hissələri NATO-nun müxtəlif sülhəratma əməliyyatlarında iştirak etməyə başladı. Hazırda NATO-Azərbaycan əlaqələri yüksələn xətt üzrə inkişaf edir.

Nəticə. Ümummilli liderin hakimiyyətə gəldikdən sonra yeritdiyi uğurlu siyasətin bəhrəsini ondan sonrakı dövrlərdə onun mirasını layiqli şəkildə qoruyub saxlayaraq həyata keçirən Cənab prezident İlham Əliyevin dövründə görməmək mümkün deyil. Hal-hazırda Cənab prezident Ali baş komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsini həll etməsi və işğal altında olan torpaqlarımızı azad etməsi buna ən gözəl nümunədir. Qloballaşan dünya nizamında dövlətimizin tutduğu doğru mövqe, atılan səlis siyasi addımlar, əldə edilən uğurlu nəticələr, siyasi arenadakı önəmli rolu məhz ümummilli liderin qısa dönmədə hakimiyyətdə olduğu zaman Azərbaycanın milli maraqlarının qorunaraq yürütdüyü dahiyənə siyasətin meyvəsidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin əsas istiqamətləri. (1991-2016) Bakı: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, 2017, 900s.
2. Baltıkdən Xəzər. Bakı: “AzAtaM” Nəşriyyat, 2018, 266 s.
3. Elçin Əhmədov. Azərbaycanın xarici siyasəti: beynəlxalq təhlükəsizlik və əməkdaşlıq institutları ilə münasibətlər. Bakı, “Letterpress” nəşriyyat evi, 2013, 452s.
4. Əmrahov M. Böyük İpək Yolu. Dərs vəsaiti. Bakı, Mütərcim, 2011, 84 s.
5. Əli Həsənov. Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Dərslik. Bakı, “Azərbaycan” nəşriyyatı, 2005, 631 s.
6. Heydər Əliyev: Müstəqilliyimiz əbədidir/ikinci kitab/may,1994-dekabr,1994/çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr. Bakı: “AZƏRNƏŞR”, 1997, 604s.
7. Musa Qasımlı. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti: 1991-2003: I hissə. Bakı, Mütərcim, 2015, 648s.
8. Musa Qasımlı. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti: 1991-2003: II hissə. Bakı, Mütərcim, 2015, 664s.
9. Müstəqil Azərbaycanın 25 ili səfirlərin gözü ilə. Dövlət müstəqilliyinin bərpasının 25-ci ildönümünə həsr edilir məqalələr toplusu. Bakı, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzinin nəşri, 2016, 648s.
10. Amerika Birləşmiş Ştatları / Azərbaycan Respublikası Xarici işlər nazirliyinin saytı. - <https://web.archive.org/web/20210208080702/https://mfa.gov.az/az/content/167/abs> [10.05.2023].

ОДЕР ГУСЕЙНЛИ

Бакинский Государственный Университет

**НЕЗАМЕНИМАЯ РОЛЬ ГЕЙДАРА АЛИЕВА
ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ АЗЕРБАЙДЖАНА**

Придя к власти, общенациональный лидер Гейдар Алиев приступил к созданию и формированию внешнеполитического курса Азербайджана. За короткий промежуток времени он установил политические отношения с соседними странами, европейскими и другими странами. Членство Азербайджана в международных и региональных организациях оказало большое влияние на развитие страны. Реальность армяно-азербайджанского, нагорно-карабахского конфликта была доведена до внимания мирового сообщества.

Ключевые слова: Азербайджан, Гейдар Алиев, политические отношения.

ODER HUSEYNLI

Baku State University

**HEYDAR ALIYEV INDISPENSABLE ROLE
IN AZERBAIJAN'S FOREIGN POLICY**

After coming to power, national leader Heydar Aliyev began creating and shaping Azerbaijan's foreign policy course. In a short amount of time, he established political relations with neighboring countries, European and other countries. Azerbaijan's membership in international and regional organizations had a great impact on the country's development. The reality of the Armenia-Azerbaijan, Nagorno-Karabakh conflict was brought to the attention of the global community.

Keywords: Azerbaijan, Heydar Aliyev, political relations.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 10 may 2023-cü il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 05 oktyabr 2023-cü il.

Rəyçilər: t.e.d. Qabil Əliyev, t.e.d. İbrahim Zeynalov.
